

využívaných částí krajiny. Není náhodou, že v poslední době se právě touto tematikou zabývaly výzkumné projekty některých vědeckých institucí. Stranou nezůstal ani NPÚ.¹⁸ V současné legislativní situaci, kdy např. není definována forma značení archeologických lokalit a území, které jsou prohlášenými či zapsanými kulturními památkami, je to důležité téma.¹⁹ I zde by mohla být inspirací ochrana přírody a krajiny, a to včetně stanovení pravidel chování v předmětném území např. formou plánu péče o archeologickou lokalitu. Takový materiál by měl pojmenovat rizika spojená s dlouhodobým zachováním hodnot v území, a to i s ohledem na negativní antropogenní a přírodní vlivy, jako jsou nadměrný turistický ruch, nadměrná pozornost nelegálních uživatelů detektorů kovů, povětrnostní podmínky, měnící se klima a podobně.

Tento krátký přehled problematiky je pouhým nástinem bez jakéhokoli nároku na úplnost. Jeho cílem je poukázat na skutečnost, že v současnosti obor archeologie v památkové péči stále ještě dosti intuitivně hledá cesty vedoucí k plnému využívání metod preventivní archeologie. Co se památkové archeologie v České republice týká, chybí nám celistvější a formalizovaná strategie zmírňování rizik. Tedy strategie definující rizika na základě současných zkušeností, avšak dříve, než se v konkrétním případě objeví. Vzhledem k současnému legislativnímu ukotvení péče o památkový fond archeologické povahy jsou to zejména Národní památkový ústav a oba archeologické ústavy AV ČR a přirozeně také oba jejich zřizovatelé – tedy MK ČR a AV ČR –, jejichž úkolem by tvorba podobné strategie a prosazování jejích principů do praxe měly být. Musí být založena na prvcích preventivní archeologie, které jsou z pohledu platné legislativy relevantní, a které je tedy možné rozvíjet společně. Součástí potřebné strategie by měl být pohotovostní plán, který by u jednotlivých typů událostí doporučoval vhodný a vzhledem k aktuálnímu stavu legislativy v ČR co nejúčinnější postup minimalizace vznikajících škod.

Tuto strategii bychom měli nabízet vlastníkům jako snahu o dílčí nefinanční kompenzaci za omezení vlastnického práva a výsledek naší aktivní snahy pomoci vlastníkům naplňovat konstatování, že vlastnictví zavazuje. Základní součástí takové strategie je poskytování nám známých údajů o archeologických lokalitách nejširší veřejnosti tak, aby je bylo možno využít při plánování stavební či hospodářské činnosti v sídlech i volné krajině ve prospěch smysluplnějšího hospodaření s památkovým fondem archeologické povahy. Informační systém SAS ČR, poskytující potřebné údaje pro územně

plánovací dokumentaci, a zde jev č. 16, i informační systém o archeologických výzkumech a jejich výsledcích AM ČR jsou základem toho, co můžeme aktuálně nabídnout. Míra detailnosti jejich informací je nicméně pro vlastníky při přípravě záměru konkrétního zásahu či projektu stavební akce často nedostatečná a je nutná další komunikace. Také obor archeologie v památkové péči musí hledat další metody prevence ohrožení kulturního dědictví archeologické povahy. Nicméně, veřejně přístupný zdroj informací již máme a je třeba rozvíjet jeho kvalitu a šířit povědomí o jeho možnostech mezi uživateli. Připomenutí této skutečnosti je vlastním úkolem předloženého příspěvku.

Článek vznikl na základě institucionální podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý koncepční rozvoj (IP DKRVO).

Mgr. Martin TOMÁŠEK, Ph.D.
NPÚ, Generální ředitelství v Praze
tomasek.martin@npu.cz

■ Poznámky

18 NPÚ byl spoluřešitelem projektu NAKI II Paměť krajiny moravských a slezských Sudet v ohrožení (DG20P020VV008), v jehož rámci vznikl památkový postup jako příručka pro jednotlivé účastníky péče o památkový fond, přírodu a krajinu, vlastníky a odborné lesní hospodáře. Martin Tomášek et al., *Péče o archeologické nemovitě a movité dědictví v krajině České republiky ohrožené těžbou lesa. Památkový postup*. (V tisku.)

19 Značení národních kulturních památek, kulturních památek a památkově chráněných území není zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, upraveno. Vyhláškou Ministerstva kultury č. 12871/2000 Sb. je stručně definována možnost označení stavebních kulturních památek tabulkou s nápisem kulturní památka v zásadě pouze v případech, že s tímto označením vlastník souhlasí. Tato vyhláška se nijak netýká památek plošných, včetně archeologických.

Trestný čin a kulturní památka

Setkání trestního práva a posouzení stavu kulturní památky jsou velmi zřídka. O to víc je třeba si připomenout případ takového setkání, kdy trestní soudy zjevně neměly pochybnost o naplnění skutkové podstaty trestného činu. Okresní soud v Lounech ve svém rozsudku čj. 3T 6/2018 – 854 ze dne 12. 8. 2019, Krajský soud v Ústí nad Labem ve svém rozsudku čj. 4 To 105/2020 – 1024 ze dne 14. 12. 2020 a Nejvyšší soud ve svém usnesení čj. 4 Tdo 855/2021 – 1143 ze dne 31. 8. 2021¹ dospěly shodně k závěru, že nedostatečná péče o kulturní památku byla v případě zámku Postoloprty naplněním skutkové podstaty přečinu zneužívání vlastnictví podle § 229 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.² Případ je zajímavý mimo jiné tím, že odpovědným za naplnění skutkové podstaty byl v tomto případě shledán jednatel právnické osoby, která kulturní památku vlastnila.

Pro památkovou péči je přínosné znát názor soudů, které stojí mimo standardní systém výkonu památkové péče. Soustava trestního soudnictví se nepřekrývá se soustavou správního soudnictví a níže uvedené rozborů představují pohled nezávislých subjektů do problematiky památkové péče, která rozhodně není jejich denním chlebem. Z tohoto důvodu také níže v kurzívě citujeme úvahy Nejvyššího soudu obsažené v odůvodnění jeho usnesení.

Z usnesení Nejvyššího soudu vyplývá, že rozhodující jak z pohledu soudů, tak i z pohledu obviněného byl znalecký posudek.³

■ Poznámky

1 Usnesení Nejvyššího soudu čj. 4 Tdo 855/2021, *Zákony pro lidi*, <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/4-tdo-855-2021>, vyhledáno 2. 3. 2024.

2 Dané trestní řízení se týkalo tří objektů (zámků v Postoloprtech a Cítilibech a dále zemědělského dvora v Kystře), o které vlastník kulturní památky nepečoval. Nicméně pouze u dvou kulturních památek shledaly soudy naplnění skutkové podstaty daného trestného činu. Stav zámku Postoloprty věnovaly soudy největší pozornost, a proto hodnocení uvedené dále v článku se týká právě této kulturní památky. V některých případech usnesení Nejvyššího soudu hovořilo jen o této kulturní památce, v jiných případech toto usnesení hovořilo o více kulturních památkách současně. Aby text odůvodnění nepůsobil s ohledem na nemožnost odcitovat celé znění usnesení matoucím dojmem, byl v citacích plurál nahrazen na několika místech singulárem.

3 Posudek v dané věci vypracoval Mgr. Tomáš Witzovský, který působí jako soudní znalec v oborech:

1

2

Nejvyšší soud k námitce obviněného, že v případě zámku si znalec interiér zámku ani neprohlédl a vycházel z podkladů v jiné trestní věci, kde se prověřoval vandalismus v zámku, uvádí, že znalce použítá fotografická dokumentace byla skutečně pořízena v souvislosti s prověřováním jiné trestné činnosti, k níž na zámku mělo docházet, ovšem skutečnost, že tato fotodokumentace byla pořízena při

ohledání místa činu v jiné trestní věci, nebrání tomu, aby tuto znalec mohl použít ke znaleckému zkoumání stavu nemovitosti. Podle Nejvyššího soudu nelze shledat pochybení v tom, že se znalec ve svém popisu zčásti shodl se svědkyní, která v minulosti pracovala na odboru památkové péče a v problematice poškození kulturních památek se vyznala. Pokud jde o tvrzená poškození, která měly způsobit třetí osoby, je nutno

Obr. 1. Zámek Postoloprty, brána z nádvoří do předzámčí, stav, v němž město památku přebíralo. Foto: František Stolarík, 2022.

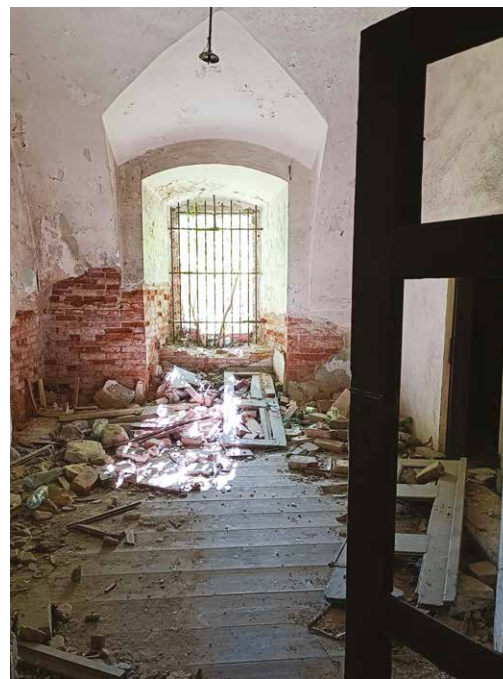
Obr. 2. Zámek Postoloprty, západní křídlo s prázdnými okenními otvory, pohled ze zámecké zahrady. Foto: František Stolarík, 2022.

uvést, že obviněnému není kladeno za vinu protiprávní jednání třetích osob, podstatné však je, že jeho úkolem, jakožto jednatele společnosti, která kulturní památku vlastnila, bylo dostatečným a relevantním způsobem zabránit vnikání třetích osob, které by mohly způsobit škody nejen na majetkových, ale také na kulturních hodnotách památky. Ze spisu je patrné, že určitá opatření k zabránění vniknutí třetích osob přijata byla. Za vinu obviněnému proto nejsou kladena protiprávní jednání třetích osob ani jejich následky, ale to, že takové následky nenapravil, čímž mohlo dojít a také docházelo k dalšímu narušení stavu kulturní památky.

Trestného činu zneužívání vlastnictví podle § 229 trestního zákoníku se dopustí ten, kdo poškodí důležitý zájem kulturní, vědecký, na ochraně přírody, krajiny nebo životního prostředí, chráněný jiným právním předpisem, tím, že zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnou nebo zashantročí vlastní věc větší hodnoty, která požívá ochrany podle jiného právního předpisu. Objektem trestného činu je mimo jiné zájem na ochraně důležitých kulturních či vědeckých hodnot. Jedná se tedy v praxi o statky, které jsou předmětem zvláštní ochrany, jako zejména kulturní památky, jiné předměty kulturní povahy, muzejní sbírky, chráněné části přírody a podobně a které jsou ve vlastnictví pachatele, nebo s nimiž je pachatel oprávněn nakládat jako s vlastními. Jednání může spočívat jak v konání, tak opomenutí, například neplněním povinností, které ve vztahu k vlastněné věci ukládají, v souvislosti s jejím vlastnictvím, zvláštní právní předpisy. Následkem jednání pak může být například poškození věci. Ve všech těchto případech musí být splněna také podmínka, že je takto způsobeno poškození důležitého zájmu kulturního, vědeckého, na ochraně přírody a krajiny nebo životního prostředí, který je chráněn jiným právním předpisem.

■ Poznámky

Stavebnictví: stavební odvětví různá – archeologie a architektonické památky, Školství a kultura: umění výtvarné – nemovité kulturní památky, a také dlouhodobě pracuje v Národním památkovém ústavu jako správce národní kulturní památky státního hradu a zámku Bečov.

3

4

Obr. 3. Zámek Postoloprty, západní křídlo, pohled na schodiště s chybějícím zábradlím. Foto: František Stolarík, 2022.

Obr. 4. Zámek Postoloprty, místnost v prvním nadzemním podlaží západního křídla. Foto: František Stolarík, 2022.

Důležitým kulturním zájmem je zájem na ochraně kulturních památek podle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

Nutno podotknout, že neutěšený stav této kulturní památky je dostatečně dokladován příslušnou fotodokumentací a vyjádřeními orgánů státní památkové péče. V rámci zámku byly prováděny pouze dílčí akutní opravy, ačkoliv bylo zapotřebí komplexních a systémových oprav, objekt nebyl obydlen ani systematicky hlídán ani žádným způsobem využíván. Do objektu opakovaně vnikaly třetí osoby, které kulturní památku devastovaly. Opravy nebyly systematické, chyběl potřebný dohled vlastníka kulturní památky a návštěvy vlastníka na zámku nebyly tak časté. Jednání obviněného proto naplnilo znaky přečinnu zneužívání vlastnictví podle § 229 trestního zákoníku, neboť jako jednatel vlastníka kulturní památky větší hodnoty řádně neplnil povinnosti, když nepečoval o jejich zachování, neudržoval je v dobrém stavu a nechránil je před ohrožením, poškozením nebo znehodnocením, v důsledku čehož poškodil důležitý kulturní zájem chráněný zákonem o státní památkové péči.

Obviněný jako jednatel vlastníka kulturní památky měl o zámek pečovat v průběhu

celého svého působení ve funkci, což se však nestalo.

Nejvyšší soud konstatuje, že obviněný jednoznačně věděl, že se u zámku jedná o kulturní památku, když ho opakovaně kontaktovaly orgány státní památkové péče, dokonce s těmito orgány prostřednictvím zástupců jednal ohledně některých oprav. Obviněný také z vyjádření správních orgánů musel vědět o špatném stavu této kulturní památky, přesto ničeho nečinil a tím umožnil další její poškozování vlivem vnějších faktorů. Lze proto dovodit jeho srozumění s tím, že může dojít (a také došlo) k porušení zákonem chráněného zájmu, kterým v této věci byl zájem na ochraně kulturních památek před jejich poškozením.

Samostatným předmětem soudního sporu bylo posouzení, zda došlo k poklesu kulturní hodnoty památek, nikoliv jejich finanční hodnoty, jelikož tato okolnost je podstatná z hlediska naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu zneužívání vlastnictví podle § 229 trestního zákoníku.

K námitce obviněného ohledně nedostatku erudice zmíněného znalce Nejvyšší soud uvedl, že znalec je osobou plně kompetentní k posouzení změny stavu kulturních památek, zvláště když se na nemovité kulturní památky a architektonické památky v rámci své znalecké činnosti specializuje. Znalec byl při svém výslechu navíc velmi podrobně a extenzivně dotazován, jak dospěl k tomuto procentuálnímu vyjádření degradace stavu kulturních památek.

Trestnými činy mohou být pouze závažnější případy protispolečenských jednání, a to podle zásady, že tam, kde postačí k regulaci prostředky správního nebo civilního práva v širším slova smyslu, jsou trestněprávní prostředky nejen nadbytečné, ale z pohledu principu právního státu také nepřipustné.

Nicméně v tomto případě všechny tři instance trestních soudů dospěly k závěru, že zjištěné jednání obviněného je zcela standardním případem jednání, které lze podřadit pod ustanovení § 229 trestního zákoníku.

Skutečnost, že by mohlo být použito i prostředků práva civilního, nemůže být důvodem k odmítnutí uplatnění trestní represe. Jednání obviněného v projednávané věci je natolik společensky škodlivé, že nepostačuje uplatnění odpovědnosti dle jiného právního předpisu. Nejvyšší soud dodává, že obviněný svým chováním zásadně překročil korektní očekávání společnosti od jednatele vlastníka ve vztahu ke kulturní památce a zachování kulturních hodnot pro budoucí generace. Nelze akceptovat tezi obviněného, že pakliže nebyl vícekrát urgován a sankcionován státními orgány, nemohl dovodit, že se o památky dostatečně nestará. Jejich dlouhodobé chátrání bylo očividné. Není tedy na místě legitimní očekávání, že jeho jednání nebude řešeno v trestní rovině, zvláště, měl-li, jak sám uvedl, zkušenosti s kulturními památkami.

Závěrem drobná úvaha o důsledcích shledání trestní odpovědnosti v tomto případě. Lze

se ptát, jak může deklarace porušení povinnosti vlastníka a uložení trestu kulturní památce, kterou pachatel vlastní, pomoci. Zejména u pokut je namítáno, že vlastníkově se uložení trestu a samotným procesem postihu berou prostředky, čas a energie, které by jinak mohl věnovat své kulturní památce. Zde je však třeba mít na paměti, co je příčina a co následek. Pokud by vlastník kulturní památky měl energii a vůli pečovat o kulturní památku, pak by k uložení trestu nemohlo dojít.

Je tu však i druhá otázka, jak uložení trestu pomůže konkrétní kulturní památce. V tomto případě odpověď není tak složitá. Město Postoloprty získalo zámek do svého vlastnictví na podzim roku 2021. Ihned po koupi a převzetí klíčů od předchozího majitele, jehož jednatel byl ve výše uvedeném případě shledán vinným, začal nový vlastník s lokálními opravami střechy podle již vydaných rozhodnutí⁴. Tyto práce stále pokračují. Nový vlastník začal mapovat stav zámku. Byl zadán znalecký posudek na posouzení stavu přístupných částí dřevěných konstrukcí krovů a posudek z hlediska statiky konstrukcí. V současné době je dokončován stavebněhistorický průzkum zámku. Již toto stačilo, aby nový vlastník podepsal smlouvu na vypracování projektové dokumentace rekonstrukce krovu a střešní krytiny s projektantem, který se rekonstrukcemi historických krovů zabývá.

V tento moment je vhodné připomenout, že Nejvyšší soud své usnesení čj. 4 Tdo 855/2021 – 1143 přijal 31. 8. 2021. K převodu zámku na nového vlastníka, který k péči o kulturní památku přikročil zcela odlišně než dosavadní vlastník, došlo na podzim téhož roku. Opravdu v tomto případě nemělo uložení trestu vlastníkově na zachování kulturní památky vliv? Byť motivace vlastníka k prodeji jeho kulturní památky je výsledkem jeho vnitřních úvah, hovořit o náhodné časové shodě v tomto případě lze jen těžko.

JUDr. Martin ZÍDEK
Odbor památkové inspekce,
Ministerstvo kultury ČR
martin.zidek@mk.gov.cz

■ Poznámky

4 Tento postup plně odpovídá tuzemskému právnímu řádu. Ustanovení § 73 odst. 2 věta třetí zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, předpokládá, že pravomocné rozhodnutí je závazné i pro právní nástupce účastníků, pokud je pro práva a povinnosti účastníků určující právo k movité nebo nemovité věci. To platí plně i v tomto případě.

Zpráva z výzkumného projektu „Soupis památek historických a uměleckých v království Českém“ a soupis památek v Československu (1895–1937): Různorodost periferií, národní soutěžení a přítomnost dějin umělecké kultury

Výzkumný projekt *„Topographie der historischen und Kunst-Denkmal im Königreiche Böhmen“ und die Denkmalinventarisierung in der Tschechoslowakei (1895–1937): Diversität der Peripherien, nationale Konkurrenzen und die Gegenwart der Geschichte künstlerischer Kultur* byl financován z prostředků pro kulturu a média (BKM) německé spolkové vlády v období od 1. října 2021 do 30. listopadu 2023 a byl realizován v oddělení kultury a imaginace Leibnizova ústavu pro dějiny a kulturu východní Evropy (GWZO) pod vedením Arnolda Bartetzského a Aleny Janatkové. Zpracování materiálu vycházelo z archivního výzkumu v Ústavu dějin umění AV ČR a v Akademii věd ČR a bylo navíc inspirováno konzultacemi s akademiky v Lipsku a Praze. Jako velmi přínosné se ukázaly také diskuse během konference *Kulturní dědictví? Teritoriální a národnostní chápání památek v Čechách v 19. a v raném 20. století* k tématu projektu konané v Praze, kterou společně uspořádaly GWZO (Alena Janatková) a Ústav dějin umění AV ČR (Kristina Uhlíková).¹

Výzkumná perspektiva byla během projektu věnovaného soupisu uměleckých památek Čech zaměřena na výběr předmětů a umělecko-historický popis českých provincií, a sice jak v kontextu sociální a kulturní rozmanitosti, tak soudobé národnostní polarit. Situace národnostní konkurence se stala *topografickou kategorií* soupisů památek, za které odpovídala česká nebo německá vědecká komunita na základě prostorové diferenciací převážně česky nebo německy mluvících okresů.

V rámci projektu se ukázalo, že vztah k národu, vlasti a její ochraně, který je památkám přisuzován, měl pro publikační řadu *Soupisu památek* rozhodující význam. Umělecké soupisy definovaly kánon, podporovaly jeho rezonanci v současném životě a ovlivňovaly vývoj moderního kultu památek, místní kultury a moderního umění. Existence památek v prvé řadě vedla k jejich evidenci a zápisu jako deklarovaného českého dědictví. Ukázkový soubor příkladů české umělecké tradice zahrnoval také umělecká řemesla a lidové umění, přičemž takto tvořil základ široce orientovaných kulturních aspira-

cí. Cílem bylo upevnit a ustálit českou kulturu na základě jejího dědictví od rané historie až po současný vývoj v moderní době.

Kulturní pluralita českých zemí vnesla do hry rozmanitost regionálních i nadregionálních objektů a narativů, které byly převzaty pro účely budování kánonu českého kulturního dědictví. Podle Georga Dehia a jeho *Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler* byl snadno použitelný soupis umění nejdůležitějším nástrojem pro vzbuzení zájmu národa o jeho památky. Tímto zaměřením na národní zájmy Dehio určil trend nejen pro německé regiony, ale i pro celé Čechy. Národnostní polarita mezi německými Čechy a Čechy byla jednou z hnacích sil odpovědných komisí a autorů soupisů památek. Pro ně bylo česko-nacionalistické, resp. německo-česko-regionální sebezpojetí formující.

V tomto ohledu byla topografie také nástrojem aktuálních zájmů kulturní politiky. Teritoriální pojetí umění, které se vztahovalo k Českému království jako celku, upřednostňovala česká *Archaeologická kommise*,² která byla zpočátku výhradně zodpovědná za soupis. V národním státě Československu pak teritoriální pojetí umění sloužilo politickým zájmům státní centralizace. Naproti tomu německá Kulturněhistorická komise (*Kulturhistorischen Kommission*), která se podílela na soupisu památek v Československu, jednoznačně podporovala anticentralistické tendence ve spojení s regionální kulturní krajinou.

Výsledky projektu, které zde byly stručně a obecně shrnuty, budou publikovány v roce 2025 v knize s názvem: *Von der Regionalisierung zur Nationalisierung der Kunstgeschichte: Die deutsch-tschechische „Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im Königreiche Böhmen“ und die Denkmalinventarisierung in der Tschechoslowakei (1897–1937)*.

Dr. Alena JANATKOVÁ
Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa
a.janatкова@hotmail.de

■ Poznámky

1 Konference se uskutečnila 28. února 2023. Více viz Lukáš M. Vytačil, Kulturní dědictví? Teritoriální a národnostní chápání památek v Čechách v 19. a v raném 20. století, *Zprávy památkové péče* LXXXIII, 2023, č. 2, s. 194–195.

2 Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (1897–1918), později Archaeologická kommise při České akademii věd a umění (1921–1937).